

УДК 330.33.01

ПРОЦЕС ГРОМАДСЬКОГО ВІДТВОРЕННЯ: НОВИЙ ПОГЛЯД

В. В. Гомольська

*Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна*

Розглянуто процес громадського відтворення з позицій інституціональної економіки, яка являє собою складову частину сучасної економічної теорії, призначену для дослідження закономірностей виникнення, трансформації та оптимізації всіх видів трансакційних витрат у функціональних переходах між будь-якими суміжними процесами та операціями на різних рівнях управління економікою. Доведено, що на сучасному етапі виникла потреба у розробленні проблем економічного розвитку не лише з позицій верховенства виключно ринкових відносин, а й пошуку оптимальних пропорцій між усіма формами власності в рамках національних утворень. Невідворотний процес поступального економічного розвитку потребує привернення уваги до стримування адекватного збільшення трансакційних витрат, планування економічного зростання та вдосконалення функціональних переходів у сферах «виробництво – розподіл – обмін – споживання».

Ключові слова: *інституціональна економіка, трансакційні витрати, витрати координації, права власності, неформальні правила.*

Постановка проблеми. До сьогодні в економічній літературі не вшує дискусія щодо причин неузгодженості роботи ринків з вимогами економічного зростання національних господарств. Що масштабнішою і складнішою є виробнича сфера, то повільніші темпи зростання макроекономічних показників. Інституціональна економіка дає можливість проаналізувати ці процеси з погляду, відмінного від підходів неокласичної економічної теорії.

Немає жодних сумнівів, що спрямованість науково-технічного прогресу на зменшення виробничих витрат спричиняє безперервний і дедалі специфічніший поділ праці, поширюється як вертикально, так і горизонтально. Крім того, це веде до взаємного проникнення і тісного переплетення науково-технічних рішень на стиках різних наук і галузей. На тлі впровадження у виробництво високоефективних технологій, машин, обладнання та матеріалів наочним стало зростання рівня трансакційних витрат. Це є однією з причин світових економічних криз, і не брати до уваги цей факт вкрай небезпечно. І тут, на нашу думку, потрібні серйозні дослідження в інтересах усього світового співтовариства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Комплексне дослідження інституціонального забезпечення економічного розвитку мікро- та макrorівня представлено у працях Т. Веблена, С. Вінтера, Д. Белла, Дж. Гелбрейта, Дж. Коммонса, Г. Мінза, У. Мітчела, Р. Нельсона, У. Ростоу, Р. Хайлбронера. Найбільш значущими

дослідженнями проблематики громадського відтворення країн, факторів їх економічного зростання є наукові праці таких визначних учених, як Я. Тинберген, Г. Мюрдаль, А. Сен, Р. Коуз, Дж. Стиглер, Г. Беккер, Дж. Б'юкенен, Д. Норт, Р. Фогель, які за вагомих внесок у розроблення інституціональної структури та положень інституціональної еволюційної теорії були удостоєні Нобелівської премії. Цю нагороду у 2009 р. отримали американські вчені Еліно́р Остро́м — за значний внесок у розвиток інституційного напрямку економічної теорії, Олі́вер Вільямсо́н — за аналіз економічного управління і трансакційних витрат.

Водночас багато аспектів цієї наукової проблеми залишаються недостатньо розкритими та обґрунтованими. Зокрема, подальшого дослідження потребують процеси інституціоналізації глобального середовища економічного розвитку, інституціональне забезпечення якісного зростання країн в умовах глобальних криз, а також методологія обліку і систематизації трансакційних витрат залежно від сформованої структури прав власності будь-якої національної економіки.

Мета статті — дослідження методологічних проблем інституціонального забезпечення науково обґрунтованих підходів щодо формування ефективних засобів інституціонально-фінансового стимулювання міжгалузевих, внутрішньогалузевих і міжрегіональних взаємодій в умовах громадського відтворення.

Досягнення поставленої мети потребувало розв'язання таких основних завдань:

- оцінити інституційні фактори трансформування економіки в контексті стійкого економічного зростання;
- виявити особливості та визначити роль інституційного складника в громадському відтворенні;
- дослідити інституційні механізми перерозподілу ресурсів у високотехнологічних сегменти економіки;
- виявити потенціал інституційного маневру для переходу до якісного економічного зростання;
- ідентифікувати інституціональні передумови формування конкурентоспроможного розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. З ускладненням поділу праці безперервно і щораз вищими темпами зростають насамперед трансакційні витрати координації інвестиційних рішень, оптимального обміну продуктами виробництва та інтелектуальної діяльності. На рівень трансакційних витрат, на думку нобелівського лауреата Р. Коуза, серйозно впливає також недосконалість системи права, політичної системи, системи освіти та культури, оскільки інститути цих систем керують вже національною економічною системою [1]. Більшість провідних економістів згодні з твердженням Р. Коуза про те, що використання наявних ресурсів не буде ефективним, якщо права власності визначені неправильно або не до кінця і якщо трансакційні витрати є більшими від нуля [1]. Трансакційні витрати наявні завжди, коли є функціональні переходи між суміжними процесами та операціями, і чим більше переходів, тим вищими є витрати.

Сьогодні немає єдиної думки щодо визначення поняття «інституціональна економіка». Деякі науковці вважають її надбудовою, певною філософією загальнопррий-

нятої економічної теорії. Частина вчених вбачає у ній економічну науку з особливим підходом до відтворювальних процесів, яка оцінює їх специфічно. Деякі представники зарубіжної школи «нової інституціональної економічної теорії» розглядають її як особливу дослідницьку програму дисципліни «економічна теорія» [2].

На наш погляд, інституціональна економіка являє собою складову частину сучасної економічної теорії, призначену для дослідження закономірностей виникнення, трансформації та оптимізації всіх видів трансакційних витрат у функціональних переходах між будь-якими суміжними процесами та операціями на різних рівнях управління економікою. Такий підхід впливає з розгляду поглядів нобелівських лауреатів Р. Коуза [1] і О. Вільямсона [3].

Особливість витрат, що залежать від індивідуальних особливостей людей (психології, інтелекту, творчих здібностей, набутого досвіду, знань та ін.) і, відповідно, специфіки людських відносин, зокрема і між соціальними групами, з приводу використання обмежених ресурсів, потребує неординарних підходів до виявлення, кількісної оцінки та обліку трансакційних витрат.

Предмет інституціональної економіки — значний пласт економічних витрат під впливом людських взаємодій в процесі прийняття і виконання рішень.

Зміст трансакційних витрат є досить простим: у функціональних переходах між будь-якими процесами, операціями чи діями об'єктивно виникають ті чи інші неузгодженості — технологічні, економічні, соціальні, психологічні, моральні тощо. Їх рівень залежить від складності та неоднорідності процесів і операцій. А підставою для неузгодженостей є суперечності, що об'єктивно виникають під час взаємодії індивідів, які беруть участь у реалізації проектів, і виявляються у прийнятті рішень та виконанні пов'язаних з ними дій. Ці суперечності залежать вже від індивідуальних особливостей кожної людини і рівня наділення її правами власності.

Ефективність функціонування будь-якої національної економіки залежить від сформованої структури прав власності на засоби виробництва, тому саме вона визначає ступінь раціональності використання обмежених ресурсів. Невідповідність співвідношення різних прав власності споживаним ресурсам автоматично призводить до зростання трансакційних витрат усіх видів координації: на укладання контрактів та контроль за їх виконанням, на втрати від опортуністичної і рентоорієнтованої поведінки економічних агентів, на досягнення узгодженості функціональних переходів та ін.

На зростання трансакційних витрат суттєво впливає «розмивання» прав власності (помилкове або незаконне їх встановлення). Будь-які обмеження, що накладаються державою на функціонування власності, посилюють процеси «розмивання», а нерациональне розщеплення прав власності на повноваження і нерациональний обмін правами створюють безліч непримирених суперечностей і також ведуть до збільшення трансакційних витрат.

Наблизилася до розуміння підходів інституціональної економічної теорії у виробничих та обмінних операціях, більшою мірою емпірично, така наука, як логістика. Побудовування в будь-яких процесах участі не організаційних, а саме функціональних блоків дає змогу виявляти раціональні операційні потоки і виключати зайві ланки систем. Причому робити це можливо на будь-яких рівнях управління, укрупнюючи або

диференціюючи структурні утворення і функціональні завдання в ланцюжку: забезпечення ресурсами — виробництво — реалізація товарів і послуг — розподіл доходів. З одного боку, логістика — це практика матеріального постачання та збуту товарів і послуг, з іншого — теорія вибудовування та конкретизації функціональних схем.

Для розрахунку оптимальних матеріальних і фінансових потоків логістика застосовує апробований математичний апарат функціональних мережевих графіків, за допомогою яких можна вибудовувати трансакції міжопераційних переходів і виявляти усереднені величини витрат на них. На наш погляд, фахівці в галузі інституціональної економіки повинні зацікавитися цим підходом до виявлення і кількісного визначення видимого спектра трансакційних витрат.

В умовах ринкової економіки з безумовним переважанням приватної власності на ресурси на рівні частин ринків і підгалузей ринкові регулятори цілком справляються зі зростанням трансакційних витрат. З підвищенням рівня управління економікою стрімко зростають витрати координації. На галузевому і загальнонаціональному рівнях ринкові механізми координації виробництва та обміну товарів і послуг є практично безсилими: формальні інститути не в змозі охопити все розмаїття взаємин економічних агентів.

За умов переваги державної власності на засоби виробництва трансакційні витрати на рівні часткових ринків і підгалузей є дуже великими і зменшуються на галузевому та міжгалузевому рівнях, але лише за умови укрупнення номенклатурних характеристик товарів, послуг і ресурсів. Таким чином виявляється «ефект масштабу»: 1) ефект від функціонування цілого завжди є більшим від суми ефектів від функціонування його частин; 2) трансакційні витрати координації у складі цілого є меншими за витрати на координацію функціонування незалежних частин.

Аналіз підводить до висновку, що у разі переваги приватної власності на рівні часткових ринків трансакційні витрати для економічних агентів є мінімальними. Однак з підвищенням рівнів управління економікою вони безперервно зростають, досягаючи свого максимуму на загальнонаціональному рівні. Це зростання зумовлено не тільки ускладненням дій з координації функціонування економічних агентів, але й неоднозначним, суперечливим становищем держави в ринковому середовищі, яка завжди змушена брати участь у більшості великих економічних рішень.

На наш погляд, участь держави проявляється у виконанні двох протилежно спрямованих функцій, що дискретно підвищують усі види трансакційних витрат, передусім витрат координації:

1. Регулювання координації діяльності економічних агентів через встановлення і вдосконалення формальних правил та форм покарання за їх невиконання.
2. Функціонування в ринковому середовищі як один із головних суб'єктів — основний учасник ринку.

Як один з учасників ринку, держава завжди буде прагнути до пріоритету власних економічних інтересів на шкоду іншим агентам (впровадження податків і підвищення їх ставок, тенденції до економії інвестиційних та соціальних витрат, прояв рентоорієнтованої та опортуністичної поведінки, задоволення запитів політичної еліти, ухилення від вдосконалення інституційної системи тощо). Це серйозна супе-

речність у виконанні протилежних за спрямованістю функцій, яка потребує постійного пошуку оптимального співвідношення між ними. Максимальне скорочення ринкових функцій держави веде до зменшення трансакційних витрат.

В умовах переважання державної власності трансакційні витрати є великими на часткових ринках і значно зменшуються на національному рівні, де з'являється можливість планування міжгалузевих зв'язків.

Практичне втілення цих процесів являли системи Держплану і Держпостачу СРСР. Державні міжгалузеві баланси не тільки обґрунтовували цілі і завдання економічного розвитку країни та її регіонів, а й узгоджували планові завдання з наявними трудовими і матеріальними ресурсами. У матеріальних рознарядках цих організацій містилися узагальнені умови замовлень і поставок, але подальша конкретизація виготовлення та збуту не збігалася з вимогами виробників і замовників. Тобто через відсутність часткових ринків і дієвого цінового механізму здійснювалося виробництво спрощених модифікацій і усвідомлене зниження якісних характеристик продукції та послуг.

Трансакційні витрати виконання договірних зобов'язань були надзвичайно великими: у відділах збуту всіх постачальників юрмилися відряджені з усіх регіонів країни, регулярні зриви графіків поставок спричиняли невиконання державних планів, і це набувало загрозливих масштабів. Ставало зрозуміло, що на нижніх поверхах економіки потрібний ринковий механізм обміну виробленими товарами і послугами. Але, з іншого боку, на верхніх поверхах управління економікою виявляється «ефект масштабу», тому трансакційні витрати координації зменшуються зі зростанням рівня управління економікою.

Нобелівський лауреат В. Леонт'єв [4] вважав, що міжгалузевий баланс виробництва і споживання продукції є надбанням світової спільноти, оскільки в ньому втілені ідеї гармонійного розвитку національних економік.

Сьогодні більшість фахівців погодилося з тим, що активність громадських організацій стала рушійною силою світового, зокрема й економічного, прогресу. Соціальний капітал тепер відіграє провідну роль в економіці. М. Олсон [5], характеризуючи процеси перебудови в СРСР, стверджує, що трансакційні витрати переходу капіталів в інвестиції виявилися вищими від фактичної ефективності, а без інвестицій розвиток країни став неможливим. Головною причиною ситуації, що склалася, він вважає високу активність політичних угруповань, які розтягували бюджет для задоволення корпоративних та особистих інтересів і частково перейшли на рентоорієнтовану поведінку. Саме тому при переході на ринкові відносини в Україні не сталося ні німецького, ні японського «економічного дива».

Головний ідеолог і практик перетворення післявоєнної економіки Японії Сабу-ро Окіта [6] наполягав на необхідності об'єднання планування і ринкових відносин. Він говорив про те, що план — це орієнтир рівня та напрямків економічного розвитку, а ринок — механізм досягнення поставленої мети. Незважаючи на те, що планові показники в Японії мають рекомендаційний характер, країна досягла вражаючих успіхів в економіці.

В умовах колективної власності витрати координації користування активом і витрати ухилення від участі у фінансуванні виробництва активів є переважаючими, але

загалом рівень цих витрат невеликий. На наш погляд, відсутність істотного зростання трансакційних витрат володіння та користування колективною власністю передбачає значне підвищення її ролі у складі національних господарств у майбутньому.

Дослідження економічних процесів у кооперативному секторі є вельми актуальним для вітчизняної економіки. Історично колективне володіння власністю формується у разі підвищеного негативного впливу зовнішніх факторів на виробництво й обмінні операції. Традиції колективного користування і взагалі колективізму в Україні спираються на неформальні національні інститути виживання, мають глибинні корені. Інституціональна економіка наполягає на тому, що зміна тільки формальних інститутів без урахування спрямованості дії наявних неформальних правил призводить до війни між ними. Неформальні правила — це інститути найвищого порядку (вищі від конституційних положень, їх зміни потребують кількох десятиліть). Ухвалені закони працювати не будуть, якщо істотно зростають трансакційні витрати узгодження їх з неформальними правилами.

Прислухаємося до думки С. Окіти [6], якому на практиці вдалося впровадити ринкові відносини у повоєнній Японії з урахуванням специфіки менталітету (неформальних правил) населення: «Механічне перенесення форм і методів реформування в іншу обстановку навряд чи може розраховувати на успіх. Будь-який загальний підхід конкретизується і видозмінюється залежно від специфіки країн, від соціально-психологічних характеристик населення». Японці та німці, пройшовши через жахи війни, з легкістю відмовилися від диктаторсько-мілітаристського менталітету та пов'язаних із ним неформальних інститутів і прийняли неформальні правила ринкових відносин.

У незалежній Україні формальні інститути, які захищали права державної власності, за короткий час були замінені інститутами, запозиченими з ринкового законодавства західних країн. Таке механічне перенесення формальних ринкових правил без серйозного врахування правил неформальних призвело до того, що Україна до 2000 р. посідала одне з останніх місць у рейтингу розвитку ринкових відносин серед країн світової спільноти.

Дотепер ніхто серйозно не досліджував оптимальні співвідношення трансакційних витрат в економіці і в соціальній сфері, що спираються на ті самі інституціональні правила, як формальні, так і неформальні. На наш погляд, тут прихований значний резерв підвищення ефективності національних економік, і ця сфера знань ще чекає своїх дослідників.

Сьогодні стає дедалі зрозумілішою неспроможність суто ідеологічних підходів, які віддають перевагу лише одному виду економічних відносин: або пануванню суспільної, або кооперативної, або приватної власності на засоби виробництва. З позицій неоінституціональної економіки залежно від рівня трансакційних витрат мають право на існування будь-які форми власності, що передбачають найбільшу економічну і соціальну ефективність у конкретних історичних умовах та економічних сферах: наприклад, у сфері реалізації загальнонаціональних функцій — державна власність, у сфері торгівлі та послуг — приватна власність, у використанні обмежених або мігруючих ресурсів — колективна власність.

Отже, при зміні рівня і структури трансакційних витрат повинен відбуватися перехід прав власності в інший, більш раціональний вид. Цей процес завжди буде безперервним, але дуже повільним через високу, розтягнуту в часі інерційність інституційних систем, оскільки зміна навіть одного закону часто потребує коригування інститутів вищого порядку, а іноді — й неформальних правил.

Оптимальна структура прав власності для кожної національної економіки є унікальною, і вона завжди динамічна під впливом процесів розщеплення і укрупнення груп цих прав. Знайти бажане поєднання рівнів різних прав власності в національному господарстві, зокрема й за видами ресурсів, — це серйозне завдання для будь-якого уряду.

Що стосується ринкових економік, то неінституціональна економіка схильна не до прямого впливу держави на попит, а до оптимізації ринкового господарства через інституційну структуру суспільства шляхом вдосконалення інструментів механізму конкуренції.

Висновки. З огляду на викладене, можемо зробити такі висновки:

1. На сучасному етапі розвитку економічної теорії і практики виникла потреба у розгляді проблем економічного розвитку не лише з позицій верховенства виключно ринкових відносин, а й пошуку оптимальних пропорцій між усіма формами власності, що існують в рамках національних утворень. На початковому етапі досліджень основою методологічних підходів можуть бути досягнення нової інституціональної економічної теорії, а для практичних розробок — теоретичні підходи та математичний апарат науки логістики.

В Україні сьогодні спостерігаємо дефіцит державного втручання в економічні процеси у трьох напрямках: 1) зміна та узгодження з неформальними інститутами поспішно прийнятих деяких законів і нормативних актів; 2) обмеження впливу природних монополій на розвиток ринкових відносин; 3) усунення негативного впливу інституційного середовища на функціонування механізму ринкової конкуренції.

2. У світовій економічній науці дуже мало вивчені закономірності функціонування колективної власності при верховенстві інших видів прав власності. Для України, враховуючи історичні передумови і сформовані неформальні відносини, важливим напрямом досліджень є економічні можливості та шляхи розвитку колективної (кооперативної) власності в умовах ринкового середовища.

3. Усю гаму трансакційних витрат систематизувати і розрахувати не можна. Деякі з витрат взагалі виявити неможливо: на визначення прихованих характеристик товару або послуги, на повноту і достовірність контрактних зобов'язань, на встановлення фактів опортуністичної поведінки контрагентів тощо. Однак навчитися виявляти і кількісно визначати основні види трансакційних витрат — нагальна потреба на сучасному рівні розвитку економіки.

Такі розрахунки є дуже витратними: потрібно розробити відповідні методики, математичний апарат, особливі комп'ютерні програми, навчити фахівців і зробити багато іншого. Економія на скороченні трансакційних витрат, хоча б у певному спектрі досліджень, багаторазово окупить витрати на ці заходи. Ринок ніколи на них не погодиться, тому варто покладатися лише на державу.

4. Інституціональна економіка, насамперед завдяки дослідженням М. Олсона [7], розкрила істотну закономірність розвитку держав: економічний і соціальний прогрес в них залежать від активності різних груп населення і від рівня збігу їх інтересів. Якщо транзакційні витрати координації їх дій зменшуються, країна починає розвиватися високими темпами внаслідок зниження інвестиційних ризиків та припинення розпорошування національних капіталів між країнами, галузями і виробництвом. Об'єднання інтересів населення навколо спільної мети дає найвищі результати. Прикладом є дискретний розвиток німецької та японської економік у післявоєнний період.

Тому одним з основних завдань будь-якого уряду є виявлення загальнонаціональної ідеї та згуртування навколо неї всіх членів суспільства.

5. Руйнівний вплив світових криз змушує розширювати сфери державного регулювання національних економік. Невідворотний процес поступального економічного розвитку потребує привернення уваги до стримування адекватного збільшення транзакційних витрат, і це прямий шлях до планування економічного зростання та вдосконалення функціональних переходів у сферах «виробництво — розподіл — обмін — споживання». Сьогодні багато дослідників схиляються до того, що процесам обміну має передувати розподіл. Вважаємо, що це є важливим резервом у встановленні оптимальних пропорцій у ланцюжку «потреби — попит — пропозиція» товарів, послуг і ресурсів. Але і в цьому випадку ініціатива повинна належати державі.

Подальше розширення досліджень у цій сфері відкриє доступ до найважливіших резервів підвищення ефективності національних та світової економік на всіх стадіях суспільного відтворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коуз Р. Фирма, рынок, право / Р. Коуз. — М. : Дело, 1993. — 192 с.
2. Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория : учеб.; под ред. А. А. Азуана. — 2-е изд. — М. : ИНФРА-М, 2011. — 447 с. — (Учебники экономического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова).
3. Уильямсон О. Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки, «отношенческая» контракция / О. Уильямсон. — СПб. : Лениздат, 1996. — 702 с.
4. Леонтьев В. В. Экономические эссе. Теории, исследования, факты и политика / В. В. Леонтьев. — М., 2003. — 159 с.
5. Олсон М. Возвышение и упадок народов. Экономический рост, стагфляция, социальный склероз / М. Олсон. — М. : Новое издательство, 2013. — 324 с.
6. Данкевич А. И. Окита Сабуро — крестный отец японской экономики / А. И. Данкевич // Экономика и жизнь. — 1993. — № 35. — С. 13.
7. Олсон М. Логика коллективных действий. Общественные блага и теория групп / М. Олсон. — М. : Фонд Экономической Инициативы, 1995. — 165 с. — («Экономика»; Т. 1).
8. Менар К. Экономика транзакционных издержек: от теоремы Коуза до эмпирических исследований // Институциональная экономика: учебник / К. Менар ; под ред. А. Олейника. — М. : ИНФРА-М, 2005. — С. 113–151.

REFERENCES

1. Coase, R. (1993), Firma, ryнок, pravo. Moscow: Delo (in Russian).
2. Institucionalnaia ekonomika: novaia institucionalnaia ekonomicheskaia teoriia (2011) A. Azuan. Moscow: INFRA-M (in Russian).
3. Williamson, O. (1996) Ekonomicheskie instituty kapitalizma. Firmy, rynki, «otnoshencheskaia» kontraktatsiia. St. Petersburg: Lenizdat (in Russian).
4. Leont'yev, V. (2003), Ekonomicheskie esse. Teorii, issledovaniia, fakty i politika. Moscow (in Russian).
5. Olson. M. (2013), Vozvyshenie i upadok narodov. Ekonomicheskii rost, stagfliatsiia, sotzialnyi skleroz. Moscow: Novoye Izdatelstvo (in Russian).
6. Dankevich, A. (1993), Okita Saburo — krestnyi otets iaponskoi ekonomiki. Ekonomika i zhizn, 35, 13 (in Russian).
7. Olson, M. (1995), Logika kollektivnykh deistvii. Obshchestvennye blaga i teoriia grupp. Moscow: Fond Ekonomicheskoi Initsiativy (in Russian).
8. Menar, K. (2005), Ekonomika transaktsionnykh izderzhok: ot teoremy Kouza do empiricheskikh issledovani. Moscow: INFRA-M (in Russian).

PROCESS OF SOCIAL REPRODUCTION: NEW LOOK

V. V. Homolska

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
govika@gmail.com*

The paper attempts to examine the process of social reproduction from the standpoint of institutional economics, which is an integral part of modern economic theory, designed to study the laws of the formation, transformation and optimization of all types of transaction costs in the functional transitions between any related processes and operations at different levels of economic management. It is proved that at this stage there was a need for researching the problems of economic development not only from the standpoint of purely market relations, but also for the search of optimal proportions between all forms of ownership within national structures. The indivertible process of sustained economic development requires drawing attention to the containment of transaction costs adequate increase, to the planning for economic growth and to the improvement of functional transitions in the areas of «production – distribution – exchange – consumption».

Keywords: *institutional economics, transaction costs, coordination costs, property rights, informal rules.*

Стаття надійшла до редакції 02.02.2016.

Received 02.02.2016.